

ЗМЕСТ

РОДНЫЯ ДЗЕЦІ

Раман у вершах

Запеўка	5
Прычына	6
Згадкі ў дарозе	14
Адступленне першае — патэтычнае	27
Белы май	30
Ганьба	40
Адступленне другое — іранічнае.....	51
Разлад	54
На ўзвях часу	63
Адступленне трэцяе — гістарычнае	71
Бацькоўскі кут	74
Сустрэча	92
Адступленне чацвёртае — у гонар маці	113
Пашанаванне	116
Гамана ў застоллі	129
Адступленне пятае — кулінарнае	143
Іскрынка	147
Купальскія васількі	156
Адступленне шостае — педагогічнае.....	175
Вечар у полі	180
Бяссонне	198
Дапеўка	211

СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ

Паэма

Раздзел першы. Дзяльба	215
Раздзел другі. Праблема	222
Раздзел трэці. Будаўніцтва.....	227
Раздзел чацвёрты. Так і зажылі.....	231
Раздзел пяты. Мужчынскі страх.....	237
Раздзел шосты. Пудзілы	244
Раздзел сёмы. Вялікі рух	251
Раздзел васьмы. Замест эпілога	259
Дадатак да паэмы. Папярэджанне падробшчыкам	264

*** Запеўка ***

*Пісаць бы мне пра час далёкі!
Не зябла б муза сіратой:
Штодзень бы піў набгом з даёнкі
Хвалебстваў пенны сырадой!*

*Я ж выбраў працу без гарантый:
Дыханне часу сцерагу
І ад надзённасці гарчай
Убок падацца не магу.*

*Дый ты, чытач, таму прычына:
Ты — вось, ты побач, ты са мной.
І разлучыць нас немагчыма:
Мы доляй звязаны адной.*

*І хочаш ты пазнаць у кнізе
Жыццё, якому сам — суддзя.
Ды каб без тых эрзац-калізій,
Дзе ўсё вядома загадзя.*

*Каб пошук праўды ў ёй быў моцны.
Каб прачытаў, сабе наўздзіў,
Усю зараз — і смачна цмокнуў:
«Прыдумаў, гад, а — дагадзіў!»*

*Чытач! А можа — не прыдумаў?
А — толькі кінуў свой пагляд
На сутнасць радасці і суму,
З якіх сатканы побыт-лад?..*

*Ды гэта — тэма для дыскусій,
Ты тут, брат, сам не дайся ў зман.
Я ж быў бы рад, калі б прымусіў
Цябе — уткнуцца ў мой раман.*

*** Прычына ***

Сцяпан Якубавіч Вячорка,
Хоць і караў сябе не раз,
На ўлонне роднага падворка
Не заяўляўся доўгі час.

Ён разумеў: жыве, як злыдзень,
І ўсё збіраўся завітаць.
«Абавязкова дзесь праз тыдзень!
Далей няможна адкладаць».

Праз тыдзень зноў не выпадала —
І зноў ён бэсціў сам сябе.
На шчасце, маці прыязджала
Сама, знябыўшыся ў журбе.

Відаць, таму, што бачыў зрэдку,
Не так пакутваў ад віны.
«Прыедзь, Сцяпаначка, улетку —
На спелы яблычак вінны.

На тья ж вішні, на маліну
Ці на любімы свой агрэст...»
Расчулены ад успаміну,
Сын абяцаў старой прыезд.

І шчыра верыў сам, і нават
Ужо ўяўляў, як нацянькі
Ідзе праз луг, па спелых травах,
Сцяжынкай вогкай да ракі;

Як, разамлеўшы на спякоце,
Ён акунаецца ў віры;
Як растае салодка ў роце
Даспелы яблычак вінны;

Як ён пад венічкам якоча
У лазні брата Тамаша —
А дыхту болей, болей хоча
Не толькі цела, а й душа;

Як потым матчыны «кумпанкі»,
З нагоды клікнутыя ў дом,
Сваёй дзявоччыны вяснянкі
Пяюць для гасця за сталом;

Як апасля ў суседняй вёсцы,
Дзе караніўся матчын род,
Гасцюе ён у дзядзькі Лёксы,
Каштуе свежы, з вузай, мёд,

А дзядзька сыпле, нібы з меха,
Навіны ўсякія, ды так,
Што ён заходзіцца ад смеху, —
О, дзядзька выдумаць мастак!

«І для душы спажытак быў бы,
І адпачыць бы добра змог,
І не было б у мамы крыўды...
Паеду ў свой Каменны Лог!..»

Але, правёўшы маці, тут жа
Ён акунаўся з галавой
Не ў вір маленства — праца-служба
Штодзённа ў вір цягнула свой.

Зноў бачыў: выбрацца не зможа,
Уявы светлай тух прамень, —
І адкладаў ён падарожжа,
Як бы да нейкіх перамен,

Да нейкай послабкі-аддухі,
Што ўрэшце выпадзе яму,
Каб хоць на тыдзень сэрца й думкі
Даверыць котлішчу свайму...

Была яшчэ адна прычына,
Што астуджала ўраз запал.
Вы здагадаліся: жанчына,
З якой знаёмы быў Сцяпан.

Ды і не проста так знаёмы.
Зусім, зусім не проста так...
Над імі колісь дзень маёвы
Устаў, як лёсу добры знак.

Пасля... да жудасці раптоўна
Той дзень бязлітасна патух —
І доўга крыўдай невымоўнай
Цямрэла ў сэрцы ноч пакут.

Хоць знаў: у тым, што толькі горыч
Яму пакінуў на ўспамін
Вясновы вечар ясназоры, —
Быў вінаваты ён адзін.

Што ж, скрухі ён пазбыўся з часам —
Жыццё на ўсё знаходзіць лек,
Яно не любіць, каб няшчасным
На свеце чуўся чалавек.

Тым больш — у гэтакім узросце,
У самым розгары вясны...
Але вясна прайшла, а штосьці
Ад той пары не збегла ў сны.

Не-не, — і марнае пытанне:
Чаму так здарыцца магло? —
Будзіла крыўду, шкадаванне,
Пакутнай прыкрасцю гняло.

Калі ж нарэшце крыўда гэта
З вірлівай мутнасцю сплыла —
Было запозна ўжо: Альжбета —
За іншым замужам была.

Памылку выправіць, хоць з болем,
Назад, хоць з кроўю, адкруціць —
На гэта ўзняцца ён не здолеў.
Рашыў: няхай перабаліць.

Нашмат пазней, калі ўжо ўласнай
Быў сам ён звязаны сям'ёй,
Цераз знаёмага дазнаўся
Сцяпан што-кольвечы аб ёй.

Альжбета шлюб свой разарвала:
Ёй шчасця замуж не прынёс,
І марнаваць яна не стала
З нялюбым свой жаночы лёс.

Ды вось мінулы год увосень
Яму прывезла маці ў дом
Такую вестку, што здалося:
Над галавою грывнуў гром.

— Да нас вучыцельку аднекуль
Прыслалі ў школу працаваць.
Яшчэ ў тваім прыблізна веку,
Альжбетаі Францаўнаю зваць.

Дык дзецям гэтак дорыць ласку,
Як маці родная, дальбог!..
— Альжбета Францаўна? — знянацку
Схаваць здзіўлення ён не змог.

— Ну, так. А прозвішчам — Кудзёлка.
Разводка быццам бы... Але
Па ўсім відаць, што не свісцёлка.
Да ўсіх з павагай у сяле...

Сцяпану ў сэрца, як іголкай,
Кальнула: «Вось дык навіна!
Альжбета Францаўна Кудзёлка!
Няма сумнення, што яна...»

Маўчаў, аглушаны як быццам,
І зразумець ніяк не мог:
Чаму ёй собіла прыбіцца
Якраз жа ў іх Каменны Лог?

Ці ж мала школ у іхнім краі —
У межах вобласці ўсяе?
Які ж «асветнік» ёй нараіў
Атайбавацца ў іх сяле?

А можа быць, яна наўмысна
Зрабіла так?.. А для чаго?
Нашто — калі ёй ненавісна
Любая згадка пра яго?

Відаць, тут проста выпадковасць.
Відаць, забылася суздром,
Што гэны кут — яго мясцовасць,
Яго бацькоўскі, родны дом.

— Была і ў нас, у нашай хаце:
То ж вучыць Паўліка якраз,
Дык ушчувала бацьку, маці,
Што той кладзецца спаць не ў час.

І пра цябе спытала потым:
Ці праўда, значыць, ці мана,
Што ты мой сын і згэтуль родам...
— І што?.. — Здзівілася яна:

Такі, гаворыць, талент звонкі
Радзіўся ў гэтакай глушы...
Ад большай пэўнасці ў Вячоркі
Паспакайнела на душы.

«Ну, так, забылася ныйначай,
Што гаварыў я колісь ёй —
Аб нашай вёсцы, школе нашай,
Аб першай музыцы маёй...

От можа фокус быць вясёлы:
Прыеду я — і як на грэх
Адразу ўбачымся ля школы...»
І зноў па сэрцы цень прабег.

Ён мусіў сам сабе прызнацца:
Паклаўшы крыж на той бядзе,
Ён не хацеў бы сустракацца
З былым — ніколі і нідзе.

Тут справа, знаў ён, не ў капрызах
Яго натуры. Справа ў тым,
Што калі нават попел-прысак
Астыў — нашто капацца ў ім?

А ёй? Хіба ёй будзе ў радасць
Узрушыць памяць гаркатой?
Яна ж дагэтуль лічыць здрадай
Яго правінны ўчынак той.

Калі ў яе спакой і немуць
Пануе ў сэрцы — не бунтуй!
Авось пачасе куды-небудзь
Перабярэцца і адтуль...

У гэткіх роздумах-развагах
Бываў Вячорка ўсякі раз,
Калі матуля ў госці звала —
На адпачынак, на папас.

І ўсякі раз яго паездка
Ізноў не месцілася ў план...
Ды вось прыйшло пісьмо-павестка,
Якой чакаў ужо Сцяпан.